ROMANIA

Expunere de motive

privind completarea Legii nr. 287/2009 privind Codul civil şi pentru completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă

Violenţa economică reprezintă o formă de violenţă domestică ale cărei consecinţe se răsfrâng asupra exercitării drepturilor patrimoniale, asupra autonomiei economice a persoanei şi asupra îndeplinirii obligaţiilor ce decurg din raporturile de familie. Spre deosebire de alte manifestări ale violenţei domestice, aceasta poate fi exercitată prin conduite succesive sau continue, constând în controlul resurselor financiare, restrângerea accesului la venituri şi bunuri, împiedicarea desfăşurării unei activităţi profesionale ori limitarea posibilităţii persoanei de a dispune de mijloacele economice care îi aparţin.

Consecinţele unor asemenea conduite pot persista după încetarea convieţuirii sau desfacerea căsătoriei, inclusiv prin afectarea situaţiei patrimoniale a persoanei, prin restrângerea posibilităţilor de realizare a veniturilor proprii ori prin dificultăţi în exercitarea şi dovedirea drepturilor patrimoniale. Aceste împrejurări pot dobândi relevanţă juridică în litigiile dintre soţi sau foşti soţi, atât în ceea ce priveşte executarea obligaţiilor rezultate din căsătorie, cât şi în aprecierea faptelor care au contribuit la deteriorarea raporturilor conjugale.

Legislaţia română consacră expres violenţa economică prin dispoziţiile art. 4 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea şi combaterea violenţei domestice, republicată, cu modificările şi completările ulterioare. Definiţia legală cuprinde, între altele, interzicerea activităţii profesionale, privarea de mijloace economice, sustragerea intenţionată a bunurilor persoanei, împiedicarea exercitării drepturilor asupra bunurilor comune, controlul inechitabil al resurselor familiale şi refuzul de a susţine familia. Recunoaşterea normativă a violenţei economice permite încadrarea acestor conduite în sfera violenţei domestice şi aplicarea mecanismelor de protecţie prevăzute de legislaţia specială, în condiţiile stabilite de lege. Cu toate acestea, calificarea unei conduite drept violenţă economică nu determină, prin ea însăşi, aplicarea unei pedepse penale, modificarea drepturilor patrimoniale ale soţilor ori naşterea unui drept la despăgubiri independent de condiţiile răspunderii civile.

În dreptul civil, efectele faptelor săvârşite în cadrul relaţiilor matrimoniale sunt examinate potrivit normelor care reglementează drepturile şi obligaţiile soţilor, regimurile matrimoniale, răspunderea civilă şi desfacerea căsătoriei. Codul civil permite luarea în considerare a conduitei părţilor atunci când aceasta prezintă relevanţă pentru raportul juridic dedus judecăţii, însă nu conţine dispoziţii care să individualizeze expres violenţa economică în materia soluţionării raporturilor patrimoniale dintre soţi sau foşti soţi. Această situaţie evidenţiază necesitatea unei corelări normative între reglementarea violenţei economice ca formă a violenţei domestice şi dispoziţiile dreptului civil referitoare la raporturile patrimoniale dintre soţi, astfel încât relevanţa juridică a faptelor respective să fie consacrată expres, fără instituirea unor efecte patrimoniale automate şi fără modificarea regulilor generale aplicabile regimurilor matrimoniale.

Intervenţia legislativă propusă nu urmăreşte instituirea unei incriminări distincte a violenţei economice şi nici stabilirea unei sancţiuni patrimoniale pentru simpla existenţă a unor fapte astfel calificate. Finalitatea reglementării constă în precizarea posibilităţii

instanței judecătorești de a examina asemenea fapte în raport cu drepturile și obligațiile deduse judecății, atunci când existența acestora este dovedită potrivit legii și când consecințele lor prezintă relevanță pentru soluționarea cauzei.

În acest scop, se propune completarea Legii nr. 287/2009 privind Codul civil prin introducerea art. 320^1 și 320^2, care realizează trimiterea expresă la definiția violenței economice prevăzută de Legea nr. 217/2003 și reglementează posibilitatea luării în considerare a faptelor de această natură în litigiile privind raporturile patrimoniale dintre soți sau foști soți. Dispozițiile propuse permit examinarea unor împrejurări precum limitarea accesului la venituri sau bunuri proprii, împiedicarea exercitării dreptului de dispoziție asupra bunurilor și restrângerea nejustificată a accesului la resurse financiare necesare traiului, fără ca enumerarea acestora să aibă caracter limitativ.

Relevanța juridică a acestor împrejurări este condiționată de existența unei legături între conduita dovedită și drepturile ori obligațiile care formează obiectul litigiului. În consecință, simpla invocare a violenței economice nu este suficientă pentru modificarea situației patrimoniale a părților, instanța urmând să examineze faptele în raport cu dispozițiile legale aplicabile și cu probele administrate. Totodată, reglementarea păstrează integral regulile privind regimurile matrimoniale, dovada drepturilor patrimoniale și criteriile de stabilire a contribuției soților la dobândirea bunurilor comune. Existența unor fapte de violență economică nu determină automat modificarea cotelor de contribuție, atribuirea unor bunuri sau instituirea unei obligații de despăgubire, asemenea consecințe putând interveni numai în condițiile prevăzute de normele de drept material aplicabile.

O altă componentă a inițiativei legislative privește completarea art. 379 din Codul civil, prin introducerea unui nou alineat referitor la relevanța violenței economice în stabilirea culpei la desfacerea căsătoriei. Obligațiile care decurg din căsătorie presupun exercitarea drepturilor și îndeplinirea îndatoririlor reciproce în condițiile stabilite de lege. Conduitele prin care unul dintre soți restrânge nejustificat accesul celuilalt la resurse economice, îi împiedică exercitarea drepturilor patrimoniale ori exercită un control abuziv asupra veniturilor și bunurilor pot contribui, în anumite împrejurări, la vătămarea gravă a raporturilor conjugale. Prin completarea propusă se precizează expres posibilitatea instanței de a lua în considerare asemenea fapte la stabilirea culpei, în măsura în care sunt dovedite și au contribuit la vătămarea gravă a raporturilor dintre soți.

Această soluție nu instituie un nou temei de divorț, nu modifică cerințele legale privind desfacerea căsătoriei și nu stabilește o prezumție de culpă împotriva soțului căruia îi sunt imputate faptele. Aprecierea conduitei părților rămâne supusă dispozițiilor Codului civil, în raport cu împrejurările concrete ale cauzei și cu probele legal administrate.

În ceea ce privește reglementarea procesuală, prezenta propunere legislativă prevede completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă prin introducerea art. 249^1, referitor la examinarea probelor în litigiile în care se invocă existența violenței economice. Specificul acestei forme de violență rezultă inclusiv din natura împrejurărilor prin care se manifestă, întrucât restrângerea accesului la conturi bancare, reținerea documentelor financiare, împiedicarea utilizării veniturilor proprii ori controlul exclusiv asupra resurselor comune pot presupune administrarea și examinarea unor mijloace de probă diferite, în funcție de raporturile patrimoniale dintre părți.

Reglementarea propusă individualizează, cu caracter exemplificativ, anumite împrejurări susceptibile de a prezenta relevanţă probatorie, precum şi categorii de înscrisuri care pot fi avute în vedere de instanţă, între care ordinele de protecţie şi ordinele de protecţie provizorii, hotărârile judecătoreşti definitive, procesele-verbale ale organelor de poliţie, rapoartele serviciilor publice de asistenţă socială, documentele financiar-bancare şi actele medicale.

Enumerarea acestor mijloace de probă nu instituie o ierarhie probatorie şi nu modifică regimul juridic al administrării şi aprecierii probelor. Sarcina probei rămâne supusă dispoziţiilor generale ale Codului de procedură civilă, iar instanţa apreciază fiecare probă în raport cu ansamblul materialului probator şi cu obiectul cererii deduse judecăţii.

În mod expres, textul propus stabileşte că existenţa unui ordin de protecţie sau a unui ordin de protecţie provizoriu nu constituie, prin ea însăşi, o prezumţie privind existenţa violenţei economice în litigiul civil. Această dispoziţie urmăreşte delimitarea efectelor juridice ale măsurilor de protecţie de operaţiunea de stabilire a faptelor relevante pentru soluţionarea raporturilor patrimoniale, cu respectarea principiului contradictorialităţii, a dreptului la apărare şi a regulilor privind sarcina probei.

De asemenea, proiectul menţine aplicabilitatea normelor de drept comun privind existenţa şi întinderea prejudiciului, care trebuie dovedite de reclamant, potrivit legii. Prin urmare, constatarea faptelor de violenţă economică nu echivalează cu stabilirea automată a răspunderii civile şi nu dispensează persoana care solicită repararea prejudiciului de îndeplinirea condiţiilor legale corespunzătoare.

În privinţa aplicării în timp a noilor dispoziţii, propunerea legislativă prevede aplicarea acestora acţiunilor introduse după intrarea în vigoare a legii, menţinând pentru cauzele aflate deja pe rolul instanţelor aplicarea reglementării în vigoare la data introducerii cererii. Reglementarea tranzitorie urmăreşte asigurarea previzibilităţii normei juridice şi respectarea securităţii raporturilor juridice, fără afectarea cadrului procesual în care au fost introduse cererile aflate în curs de soluţionare.

Intrarea în vigoare a legii este prevăzută la 30 de zile de la publicarea acesteia în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Sub aspectul implicaţiilor instituţionale, propunerea legislativă nu prevede constituirea unor autorităţi publice, nu atribuie competenţe administrative noi şi nu instituie proceduri distincte de constatare sau sancţionare a violenţei economice. Aplicarea dispoziţiilor propuse revine instanţelor judecătoreşti, în limitele competenţelor stabilite de lege. De asemenea, proiectul nu instituie prestaţii sociale, obligaţii de finanţare sau alocări bugetare distincte, având ca obiect completarea unor dispoziţii de drept material şi procesual civil.

Soluţiile legislative propuse sunt întemeiate pe necesitatea corelării terminologice şi normative a dispoziţiilor Codului civil şi ale Codului de procedură civilă cu definiţia violenţei economice consacrată prin Legea nr. 217/2003, cu menţinerea regulilor generale privind regimurile matrimoniale, desfacerea căsătoriei, răspunderea civilă şi probaţiunea.

Prin această reglementare se urmăreşte consacrarea expresă a relevanţei juridice a faptelor de violenţă economică în soluţionarea anumitor raporturi civile dintre soţi sau foşti soţi, fără instituirea unor sancţiuni automate, fără modificarea criteriilor legale de

stabilire a contribuției la dobândirea bunurilor comune și fără derogări de la normele generale ale dreptului civil și procesual civil.

Necesitatea reglementării rezultă din obiectivul individualizării normative a unei forme de violență deja recunoscute de legislația specială, ale cărei manifestări pot influența exercitarea drepturilor patrimoniale și îndeplinirea obligațiilor conjugale, precum și din necesitatea stabilirii unei corespondențe exprese între această calificare juridică și normele aplicabile soluționării litigiilor dintre soți sau foști soți.

Față de considerentele prezentate, se supune Parlamentului României, spre dezbatere și adoptare, prezenta propunere legislativă.

Deputat Raisa Enachi
Circumscripția electorală nr. 39, Vaslui